

PIOTR RUCZKOWSKI¹

Recenzja książki Łukasza Kozery,
Zabezpieczenia wierzytelności bankowych,
Kraków 2015, ss. 261, ISBN 978-83-63991-95-1

I. Wybór tematu pracy – *Zabezpieczenia wierzytelności bankowych* – nie budzi zastrzeżeń. Autor w głównym wątku opracowania poruszył interesujący i ważki problem prawnego zabezpieczenia wierzytelności bankowych. Stwierdził on także, iż pośrednim celem książki „jest zwrócenie uwagi na istotne elementy umów regulujących poszczególne sposoby stosowanych zabezpieczeń z uwzględnieniem orzecznictwa sądów” (s. 8).

Recenzowana praca ma charakter głównie teoretyczny i może pomóc w zrozumieniu istoty różnych form zabezpieczenia wierzytelności. Nie można jej jednak odmówić waloru praktycznego i w tym zakresie może okazać się przydatna dla praktyków życia gospodarczego. Jak się wydaje, dążeniem każdego autora przygotowującego opracowanie z zakresu tzw. żywego prawa powinno być nadanie mu nie tylko wymiaru teoretycznego, lecz także praktycznego.

II. Autor korzystał głównie z dogmatycznej metody badawczej. Może to budzić pewne zastrzeżenia, gdyż lepsze efekty dałoby dodatkowe wykorzystanie metody historycznej i prawnoporównawczej. W książce należało pokazać w szerszym zakresie źródło oraz ewolucję poszczególnych sposobów zabezpieczenia wierzytelności bankowych, widoczny także jest brak porównania z obcymi systemami prawnymi – przyjęte jest, że w monografiach zamieszcza się przynajmniej jeden rozdział przedstawiający zagraniczne regulacje prawne dotyczące badanej problematyki.

III. Jeśli chodzi o strukturę pracy, zasadniczo nie budzi ona większych zastrzeżeń. Monografia składa się z wstępu, pięciu rozdziałów i zakończenia. Całość zamyka bibliografia. Jak już jednak zasygnalizowano wyżej, zabrakło rozdziału analizującego, chociażby w ogólnym zarysie, systemy zabezpieczenia wierzytelności bankowych w wybranych obcych porządkach prawnych. Należało również wyodrębnić rozdział obejmujący wątki

---

¹ Prof. UJK, dr hab. Piotr Ruczkowski, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach ul. Żeromskiego 5, 25-369 Kielce.

historycznoprawne i pokazujący ewolucję systemu zabezpieczeń wierzycelności bankowych.

IV. Pod względem formalnym praca jest poprawna. Została napisana językiem zrozumiałym dla odbiorcy, z zachowaniem reguł gramatyki i ortografii, bez często spotykanego w pracach tego typu użycia zwrotów niezrozumiałych dla samych ich autorów, mających jedynie wywołać wrażenie naukowości opracowania i wzbudzić podziw u czytelnika. W książce można odnaleźć drobne błędy stylistyczne i interpunkcyjne, które nie zostały wyeliminowane podczas korekty redakcyjnej. Dobór i wykorzystanie źródeł nie budzą większych zastrzeżeń, autor mógł jednak w szerszym zakresie uwzględnić literaturę zagraniczną.

V. Przechodząc do oceny merytorycznej opracowania, należy stwierdzić, że nie budzi ono wielu zastrzeżeń. Jedynym poważniejszym mankamentem jest wspomniany już wyżej brak rozdziału zawierającego odniesienie do zagranicznych porządków prawnych, co wpływa ujemnie na wartość merytoryczną monografii.

W opracowaniu pojawiają się zarówno zagadnienia ustrojowe, jak i materialnoprawne o doniosłym znaczeniu teoretycznym i praktycznym, ma ono w istocie charakter interdyscyplinarny, gdyż obecne są tam zarówno wątki publicznoprawne, jak i prywatnoprawne (publiczne i prywatne prawo bankowe). Sam autor zresztą to podkreśla, pisząc, że „Prawo bankowe ma dualistyczny charakter – po części prywatnoprawny, po części publiczny. Z jednej strony na gruncie prawa bankowego mamy do czynienia z regulacją wręcz administracyjną, czego przykładem są normy zawarte w ustawie prawo bankowe lub ustawie o Narodowym Banku Polskim. Z drugiej zaś strony istotę działalności bankowej, np. zawieranie umów kredytu czy pożyczki, regulują normy prawa cywilnego. Można stwierdzić zatem, że do działu prawa bankowego będą należały wszelkie normy regulujące organizację systemu bankowego i funkcjonowanie samych banków. Obydwie te regulacje mocno się splatają, nadając kompleksowość prawu bankowemu, którą rozumieć należy jako nakładanie się metod regulacji prawnej w tym samym obszarze co do poddanych jej stosunków społecznych” (s. 5). Dalej autor konkluduje: „Z uwagi na powyższe przyjąć należy, że prawo bankowe plasuje się na pograniczu pomiędzy gałęziami prawa finansowego i prawa cywilnego. Organizację i funkcjonowanie systemu bankowego trzeba postrzegać w dwojaki sposób, wymagający uregulowania odrębnymi metodami” (s. 6). Nie ulega wątpliwości, że pogląd ten należy uznać za słuszny.

Dodatkowo warto zasygnalizować, że badana problematyka znajduje się na styku prawa i ekonomii. Praca Łukasza Kozery, poruszająca wiele problemów, wpisuje się w nurt rozważań na temat roli, funkcji, znaczenia i skutków różnych sposobów zabezpieczenia wierzycelności bankowych i tym samym może być przydatna nie tylko dla teoretyków i praktyków prawa bankowego czy finansowego, lecz także dla wszystkich zainteresowanych badaną problematyką.

Pierwszy rozdział został poświęcony analizie kwestii ustrojowych związanych z działalnością instytucji finansowych i banków. Dotyczy on instytucjonalnych i strukturalnych uwarunkowań systemu organizacji finansowych. Przedstawiono w nim w klarowny sposób m.in. miejsce banków w systemie instytucji finansowych czy rolę nadzoru bankowego. Autor słusznie podkreśla, że „zasadniczą cechą działalności bankowej jest wykonywanie czynności obciążających ryzykiem środki powierzone pod tytułem zwrotnym. Można więc stwierdzić, że istotą działalności bankowej stanowi, obok zarządzania przepływami pieniężnymi, także zarządzanie ryzykiem, na które narażone są zgromadzone przez bank pieniądze” (s. 192).

W kolejnych rozdziałach monografii przedstawiono instytucje służące zabezpieczeniu wierzytelności bankowych. Wśród analizowanych instytucji można wymienić m.in.: weksle, poręczenia, gwarancję, cesję, przewłaszczenie na zabezpieczenie, poddanie się egzekucji, przystąpienie do długu, ubezpieczenie kredytu, zastaw i hipotekę bankową. Ostatni rozdział poświęcono ciekawemu zagadnieniu wpływu zabezpieczeń na zmniejszenie wymogu kapitałowego banku i podstawę naliczenia rezerwy celowej banków, a tym samym na możliwość kreacji pieniądza przez banki. Poziom wymaganych rezerw ma bezpośredni wpływ na wielkość akcji kredytowej prowadzonej przez banki.

Prowadzona w poszczególnych rozdziałach analiza jest interesująca, wykazuje znajomość badanej problematyki, autor poprawnie przedstawia w szczególności konstrukcję poszczególnych sposobów zabezpieczenia wierzytelności bankowych. W niektórych fragmentach wykazuje jednak chyba zbyt dużą powściągliwość w głoszeniu własnych opinii i sądów, co powoduje, że praca nabiera charakteru sprawozdawczego, choć więc autorowi nie można odmówić rzetelności naukowej – należy uznać, że niektóre zagadnienia mogły zostać poddane głębszej analizie (dotyczy to moim zdaniem instytucji omówionych w rozdziale drugim).

W drugim rozdziale autor przedstawia zagadnienie zabezpieczeń charakteryzujących się odpowiedzialnością osobistą podmiotu dającego zabezpieczenie, przy czym szczególną uwagę poświęca instytucji poręczenia. Jak wspomniano wyżej, zagadnienia zawarte w tym rozdziale omawia – w moim odczuciu – w sposób zbyt pobieżny, dotyczy to zwłaszcza tych instytucji, które – jak podkreśla sam autor – spotykane są rzadziej w obrocie (przystąpienie do długu, gwarancja). Być może warto byłoby poświęcić im nieco więcej miejsca, by przybliżyć czytelnikom ich rolę, znaczenie i konstrukcję prawną. W analizowanym rozdziale w sposób syntetyczny omówiono instytucje takie jak: weksel, kaucja pieniężna, blokada środków pieniężnych na rachunku bankowym, pełnomocnictwo do dysponowania rachunkiem bankowym, poręczenie według prawa cywilnego i wekslowego, gwarancja, cesja, przelew wierzytelności na zabezpieczenie, cesja praw z umów ubezpieczeniowych, przewłaszczenie na zabezpieczenie, przyrze-

czenie przeniesienia własności nieruchomości, poddanie się egzekucji, przystąpienie do długu, umowne przystąpienie do długu, ustawowe przystąpienie do długu, przejęcie długu kredytowego oraz ubezpieczenie kredytu. Analiza prowadzona jest w sposób prawidłowy, wykazujący znajomość badanej problematyki, w tym poglądów doktryny i orzecznictwa sądowe. Należy zgodzić się z niektórymi tezami zawartymi w pracy, np. że instytucja weksla może być wykorzystywana i zdobywa coraz większą popularność w przypadku obrotu gospodarczego charakteryzującego się zastojami płatniczymi i generalnie trudnością w zachowaniu płynności finansowej przedsiębiorców. Trzeba również zaaprobować pogląd autora, zgodnie z którym „Zaletą weksli jest też to, że umożliwiają one dokonywanie wielostronnych rozliczeń finansowych poprzez ich indosowanie. Dzięki temu następuje kredytowe regulowanie należności sprzedawcy. Weksel wówczas sam staje się krótkoterminowym kredytem” (s. 53).

W rozdziale trzecim przedstawiono w sposób interesujący konstrukcję prawną zastawu. Analiza uwzględnia zarówno treść obowiązujących regulacji prawnych, jak i poglądy doktryny i orzecznictwo sądowe. Na pochwałę zasługuje to, że autor oprócz rozważań teoretycznych zawarł w monografii także uwagi praktyczne, dotyczące umów zastawu, instytucji zastawu rejestrowego i procedur spotykanych w bankach.

Rozdział czwarty poświęcony jest instytucji hipoteki. Jak słusznie zauważa Ł. Kozera, w literaturze i praktyce gospodarczej ten sposób zabezpieczenia wierzytelności uważany jest za najskuteczniejszy (s. 9, 158 i n.): „Hipoteka stanowi jedno z najlepszych zabezpieczeń zmniejszających ryzyko kredytowe banku” (s. 241). „Pogląd ten wynika zapewne z faktu, że w sytuacji, gdy właściciel nieruchomości miałby więcej długów, a pieniądze ze sprzedaży nieruchomości przez komornika nie pokryłyby ich całości, wierzyciel hipoteczny miałby pierwszeństwo przy podziale pieniędzy z rzeczowej sprzedaży, co jest chyba największą zaletą zabezpieczenia hipotecznego” (s. 9). Autor trafnie zauważa, że „hipoteka jest ograniczonym prawem rzeczowym o charakterze zabezpieczającym, na mocy którego wierzyciel może dochodzić zaspokojenia z nieruchomości swojej oznaczonej wierzytelności bez względu na to, czyją własnością stała się nieruchomość oraz z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela nieruchomości. Dla wierzyciela hipotecznego nie mają większego znaczenia zmiany we własności obciążonej nieruchomości, gdyż każdy kolejny właściciel staje się *ipso iure* dłużnikiem hipotecznym” (s. 159). W rozdziale tym opisano istotę, konstrukcję prawną i znaczenie zabezpieczenia hipotecznego. Analiza jest prowadzona w sposób syntetyczny, autor prawidłowo dokonuje egzegezy tekstów prawnych dotyczących hipoteki i pokazuje jej rolę oraz znaczenie w procesie zabezpieczenia wierzytelności bankowych.

Moim zdaniem na szczególną pochwałę zasługuje rozdział piąty, poświęcony kwestii wpływu zabezpieczeń na zmniejszenie wymogu kapi-

tałowego banku i podstawę naliczenia rezerwy celowej banków, co, jak wspomniano, może mieć wpływ na wielkość akcji kredytowej. Zresztą sam Ł. Kozera stwierdza, że „Wysokość funduszy własnych banku jest czynnikiem wyznaczającym rozmiary jego działalności. Wynika ona bowiem z ryzyka podejmowanego przez bank. Im wyższe ryzyko, tym wyższe powinny być fundusze banku. Stwarza to potrzebę nieustannego uzupełniania i powiększania funduszy własnych zarówno przez akumulowanie na ten cel części zysku, jak i przez pozyskanie dodatkowego kapitału udziałowego. Fundusze własne stanowią punkt wyjścia do wyliczenia podstawowych norm ostrożnościowych dla banku (np. normy koncentracji kapitałowej, kredytowej, współczynnika wypłacalności), kształtują politykę ekonomiczną. Oddziałują więc na rozmiary i strukturę bieżącej działalności banku, np. na politykę kredytową i lokacyjną banku” (s. 200).

Analiza rozpoczyna się od przedstawienia wymogów regulacyjnych gospodarki finansowej banków. W sposób syntetyczny zaprezentowano regulacje prawne dotyczące podstawowych rodzajów ryzyka, które związane są z działalnością banków. W tym rozdziale autor zwraca szczególną uwagę na standardy prawne Unii Europejskiej w zakresie bezpiecznego funkcjonowania banków. Było to konieczne, gdyż obecnie przepisy UE stanowią istotną część ogólnych regulacji prawnych dotyczących działalności bankowej i – co warto zasygnalizować – nie dotyczy to tylko państw będących w strefie euro.

Mając na względzie wspomniane standardy prawne, Ł. Kozera w dalszej kolejności analizuje zagadnienia: zabezpieczeń w rachunku adekwatności kapitałowej banków, zabezpieczeń występujących w rachunku limitów koncentracji zaangażowań i w limicie dużych zaangażowań oraz zabezpieczeń w rezerwach celowych.

Trafnie zauważa „związek przyczynowo-skutkowy zachodzący pomiędzy rodzajami stosowanych przez banki zabezpieczeń wiarytelności kredytowych a wielkością rezerw celowych powiązanych z ryzykiem kredytowym” (s. 241–242). Należy zgodzić się z poglądem autora, że „rodzaje zabezpieczeń stosowanych przez banki powinny przekładać się na jakość i przystępność kredytów” (s. 242).

Jak zasygnalizowano wyżej, ocenę pracy obniża brak rozdziału poświęconego systemom zabezpieczeń wiarytelności bankowych w wybranych państwach. Ukazanie ewentualnych różnic lub podobieństw pomiędzy poszczególnymi instytucjami znacznie wzbogaciłoby warstwę merytoryczną pracy. Nawet jeśli autor nie planował osobnego rozdziału, to mógł, korzystając z metody prawnoporównawczej, zawrzeć wątki porównawcze w poszczególnych rozdziałach pracy.

VI. Konkludując, poziom merytoryczny i formalny pracy należy ocenić pozytywnie. Opracowanie ma głównie walor poznawczy. Autor zawarł w nim cenne spostrzeżenia i wykazał pogłębioną wiedzę na temat wielu

szczegółowych aspektów badanej problematyki. Potrafił również w sposób prawidłowy dobrać materiał normatywny stanowiący ilustrację wyrażanych poglądów i opinii. Na uwagę zasługuje znajomość krajowej literatury przedmiotu i orzecznictwa sądowego.

Część poglądów Ł. Kozery może wywoływać dyskusję i skłaniać do polemiki, co należy raczej uznać za zaletę, a nie za wadę opracowania; pewne zagadnienia zostały potraktowane jednak zbyt ogólnikowo, niektóre fragmenty pracy nie zawierają istotnych nowości i mają charakter sprawozdawczy, zabrakło porównań z obcymi systemami prawnymi, co, korzystając z przywileju recenzenta, pozwoliłem sobie podkreślić.

Recenzowana monografia może być bardzo pomocna zarówno w procesie dydaktycznym na studiach prawniczych i ekonomicznych oraz kierunkach pokrewnych, jak i w szeroko rozumianej praktyce stosowania prawa i życia gospodarczego.